

MENINIŲ FORMŲ SAMPRATA XX A. LIETUVOS ARCHITEKTŪROS PAVYZDŽIU

Aušra Černauskienė

Vilniaus Gedimino technikos universitetas
El. paštas ausrinak@gmail.com

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjama meninių formų samprata XX a. Ji glaudžiai susijusi su modernios architektūros tendencijomis, socialinėmis transformacijomis, atsiradusiomis naujomis statybinėmis medžiagomis ir technologijomis. Meninių formų samprata nagrinėjama pasitelkiant XX a. Lietuvos architektūros pavyzdžius, kurie atskleidžia pagrindinių pastato elementų formų, jų proporcijos ir mastelio pokyčius bei skirtingai taikomas meninės raiškos priemones.

Reikšminiai žodžiai: moderni architektūra, meninė forma, pastato elementai, meninės raiškos priemonės.

Įvadas

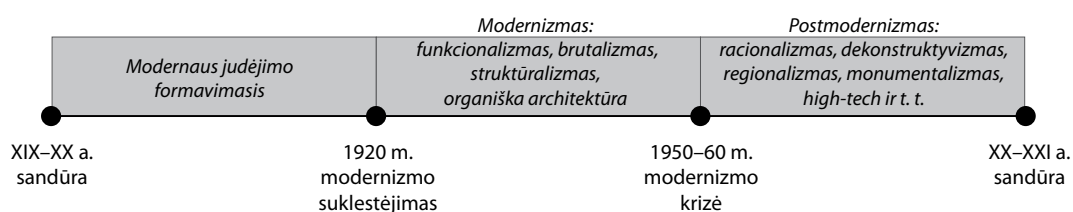
XX amžius architektūros istorijoje – vienas dinamiškiausių ir spalvingiausių laikotarpių, kai užsimezgė moderniojo pasaulio ir modernios architektūros samprata. Ji apvertė klasikinius architektūros formos kūrybos ir supratimo kanonus. Išraiškingų, monumentalų, plastiškų formų, atvirų kompozicijų stiklo, metalo, betono pastatai vienas po kito kilo kaip modernumo simboliai visame pasaulyje ir keitė nusistovėjusias žmonių aplinkos formas.

Profesionalioje užsienio literatūroje plačiai tyrinėti modernios architektūros principai (Frampton 2007; Giedon 1941; Norberg-Schultz 2000), naujų medžiagų įtaka estetinei ir meninei pastato formai (Cohen, Moeller 2006; Collins 2004; Forty 2012), įvairios architektūros „kalbos“ XX a. (Jencks 1977; Tits 1963). Lietuvoje apie formą architektūroje, taip pat ir XX amžių rašo E. Stasiulis (2010), apie ikoniškus pastatus – A. Bružas (2011), šiuolaikinės Lietuvos architektūros (daugiausia nuo 1990 metų) meninės

raiškos tendencijas disertacijoje nagrinėjo A. M. Mačiulis (2013). Sovietinę Lietuvos architektūrą, jos politinį ir ideologinį, socialinį kontekstą, paveldo klausimus plačiai ir išsamiai nagrinėja M. Drėmaitė, V. Petrusis, J. Tutlytė (Drėmaitė *et al.* 2012).

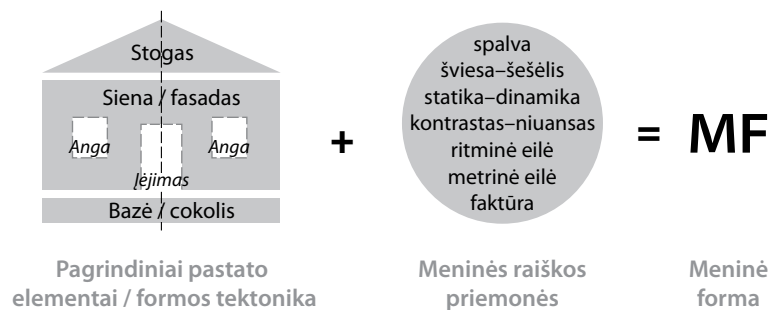
Tyrimų gausa užsienio literatūroje ir vis didėjantis Lietuvos architektūros tyrinėtojų susidomėjimas XX a. modernios architektūros paveldu atskleidžia poreikį nuodugniai analizuoti vykusias meninių formų transformacijas ir jų sampratą, kuri yra glaudžiai susijusi su pasikeitusiomis socialinėmis, politinėmis sąlygomis ir naujų technologijų, medžiagų atsiradimu.

Šio straipsnio tikslas – atskleisti modernios architektūros meninių formų sampratas XX a., kaip pavyzdį naudojant Lietuvos architektūros objektus. Straipsnį sudaro dvi dalys. Pirmoje dalyje aptariama meninių formų samprata ir modernios architektūros supratimo požiūriai XX a. (1 pav.).

1 pav. XX a. pagrindinių lūžių schema

Fig. 1. Scheme of the main breaking points in the 20th century

2 pav. Meninės formos suvokimo schema

Fig. 2. Perception scheme of artistic form in architecture

Antroje dalyje aptariama socialinių pokyčių ir naujų pastatų tipų atsiradimo tema, kuri padarė įtaką meninei objektų formai. Straipsnyje vartojama sąvoka *meninė forma*, kuri suprantama kaip atskirų pastato elementų ir jų meninės raiškos priemonių sąveikos visuma, atskleidžianti analizuojamo objekto charakterį (2 pav.). Remiantis schema analizuojami ir pateikti XX a. Lietuvos architektūros objektai. Pasirinktus objektus vienaip ar kitaip vienija monolitinio gelžbetonio technologija, kuri tuo metu buvo viena inovatyviausių statybos technologijų.

Meninių formų samprata XX a.

Architektūra nuo seno, dar Vitruvijaus laikais, buvo suvokiama kaip grožio, naudingumo ir stiprumo santarvė. Laikui bėgant šie trys bruožai evoliucionavo ir dabar suprantami kaip konstrukcijos, funkcijos ir formos vienybė. Meninė architektūros pusė, jos formos ir išraiška visais laikais domino tyrėjus. XIX–XX a. sandūros meninių architektūros formų eksperimentus įvairiais aspektais ir rakursais analizavo architektūros istorikai ir teoretikai.

Apie besikeičiančią visuomenę ir poreikį peržiūrėti, „atnaujinti“ menines formas architektūroje (dėl naujų medžiagų ir technologijų) dar 1896 m. rašė austrų architektas Otto Wagneris. O. Wagneris menine forma (Kunstformer) vadino istorinius pastato elementus (stogą, sieną, židinį), evoliucionavusius per ilgą laiką, kurie susijungė su menu, nes žmogui įgimtas grožio jausmas.

H. Berlage esminėmis naujos, modernios architektūros sąlygomis pažymi griežtas geometrines formas, istorinių motyvų vengimą ir architektūros kaip erdvės, ne kaip fasado, suvokimo principus (Berlage 1908). Panašias mintis, dar radikalesnes, deklaruoja italų futuristų judėjimo lyderis A. Sant’elia, kurio požiūriu, nauja architektūra yra įkvėpta naujo mechanizuoto pasaulio, yra paprastų formų, iš grynų, apnuogintų betono, metalo, stiklo medžiagų. „Forma seka funkciją“, – dar 1896 m. savo esė deklaruoja L. Sullivanas, ten pat užsimena ir apie organišką architektūrą, kurią vėliau

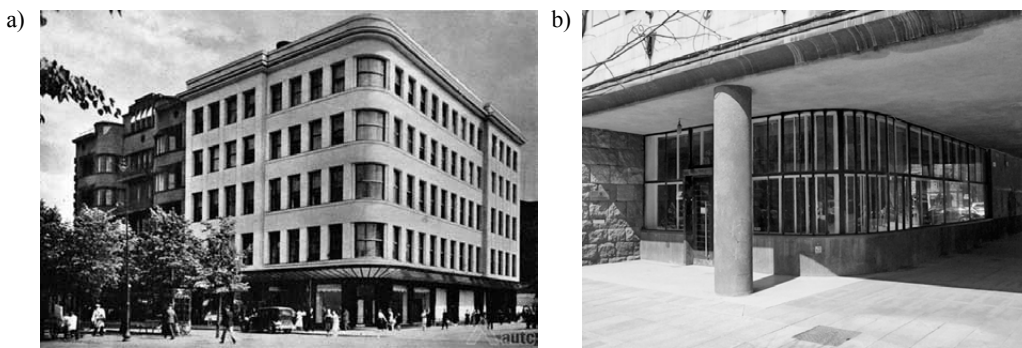
puoselėja jo mokinys F. L. Wrightas. Organiška architektūros filosofijos samprata, anot F. L. Wrighto, yra gamtos ir pastato darna, natūralios medžiagos, formų paprastumas, plastiškumas, organiškumas su aplinka. Naujos architektūros principus glaustai nusako visiems gerai žinomo architekto Le Corbusier 1927 m. publikacija „Five Points for a New Architecture“, kurioje suformuluojami penki modernios architektūros postulatai – ant atramų pakeltas pirmasis auštas, lygus stogas-sodas, laisvas pirmo aukšto planavimas, horizontalūs langai ir laisvas fasado projektavimas.

Anot B. Zevi, XX a. viduryje išryškėja dvi modernios architektūros kaip erdvės organizavimo koncepcijos – tai funkcionalizmas (griežtos geometrinės formos) ir organiškios architektūros tendencija (Zevi 1948). Nors abi kryptys perėmė laisvą pirmo aukšto planavimą, tačiau jį suvokia skirtingai – pirma griežtai racionaliai, kita – organiškai, humaniškai. Pirmąją atspindi garsių architektų Le Corbusier, Mies van der Rohe, antrą – F. L. Wrighto, H. Häringo, H. Scharoun kūriniai.

Modernios architektūros principus, tendencijas nagrinėjant per meninės formos prizmę, XX a. pradžioje iš esmės keičiasi ne tik pastato elementų pagrindinės formos, jų proporcijos ir mastelis, bet skirtingai taikomos ir meninės raiškos priemonės. Šlaitinį stogą keičia lygus, pirmas aukštas dažnai tampa pereinamąja ar įgilinta pastato baze, ant kurios „stovi“ visas pastato tūris (fasadai). Atsisakius ornamentų ir puošybos, juos keičia „grynų“ medžiagų eksponavimas. Istorikai sudėtingas angų ritmo ir metro eiles keičia supaprastintos horizontalių langų eilės. Pastato įėjimas dažnai formuojamas ne per centrą ir nusako asimetrinės kompozicijos organizavimą. Plastiškos formos rodo naujų medžiagų (betono, stiklo, metalo) galimybes.

Pasitelkiant XX a. pradžios Lietuvos architektūros pavyzdžius, pirmiau pateiktą meninių formų traktuotę išreiškia tarpukario Lietuvos architektūros objektai (3 pav.).

Apie šeštąjį dešimtmetį, sukritikavus pagrindines modernizmo dogmas, tokias kaip istorinės aplinkos ignoravimas, miestų, gyvenamųjų rajonų ir pastatų supanašėji-

3 pav. a) Pieno centro bendrovės pastatas Kaune, 1931–1934 m. Architektai Vytautas Landsbergis-Žemkalnis, Karolis Reisonas (A. Burkauskas asmeninio rinkinio nuotrauka, www.autc.lt); b) Visuomeninio draudimo pastatas Vilniuje, Gedimino prospekte. 1937–1938 m. lenkų architektai modernistai Stanisław Murczyński ir Jerzy Sołtan (M. Drėmaitės nuotrauka, 2011 m., www.modernizmas.lt)

Fig. 3. a) Administrative building in Kaunas, 1931–1934. Arch. Vytautas Landsbergis-Žemkalnis, Karolis Reisonas
b) Public Insurance building in Vilnius. 1937–1938. Arch. Stanisław Murczyński and Jerzy Sołtan

mas, buvo vėl ieškoma būdų, kaip suteikti architektūrai išskirtinių, regionui būdingų formų. Taip pat modernios architektūros principus ir kitokių architektūros formų poreikį apibūdina Ch. Norberg-Schultz, kuris modernią architektūrą suvokia kaip erdvės organizaciją ir formą. Erdvės organizacija susijusi su žmogaus orientacija aplinkoje, o forma susijusi su tos aplinkos charakteriu, identifikacija (Norberg-Schultz 2000: 16). Kitas posūkis, išryškėjęs septintajame dešimtmetyje architektūros teorijoje, yra architektūros meninių formų „skaitymas“ ir interpretavimas vartotojų akimis. Ryškėja architektūrinės formos kaip simbolio pabrėžimas. Meninės architektūros formas įdomiai įvardija ir klasifikuoja Robertas Venturi. Pastatus, pasitelkęs realius pavyzdžius, jis skirto į *antis (duck)* ir dekoruotas daržines (*decorated shed*) (Venturi 1977: 88–89). Antimis R. Venturi vadina pastatus simbolius, o daržinėmis – pastatus, veikiančius kaip simbolių užuovėja. Kitas autorius, nagrinėjęs architektūros formą kaip metaforą, ženklą, dvigubą kodą, yra Charles Jencks, kuris 1970 m. pristatė postmodernizmo terminą ir teigė, kad moderni architektūra mirė (Jencks 1977: 9). Meninę formą per architektūrinės plastikos prizmę analizuoja A. A. Titsas, kuris įvardija du architektūrinės plastikos tipus – tūrio apimtį ir paviršiaus plastiką. A. A. Titsas architektūrinę plastiką išskiria kaip atskirą meninę kategoriją, nusakančią pastatų estetikos charakteristiką (Tits *et al.* 1986: 8).

Lietuvos XX a. 2-osios pusės architektūroje meninės formos kaip tūrio apimtį plastikos, simbolinės, skulptūriškos formos traktavimą atspindi aukštybiniai gyvenamieji pastatai. Išibėgėjęs sovietmečiui, o kartu ir masinės gyvenamosios statybos mastams Lietuvoje, industrinės, surenkamojo gelžbetonio technologijos plačiai taikytos gyvenamųjų pastatų statybai. Tipiniais penkių, devynių, dvylikos aukštų stambiaplokščių surenkamojo gelžbetonio

pastatais užstatyti dauguma sovietinių Lietuvos didžiųjų miestų miegamųjų rajonų Vilniuje, Kaune, Panevėžyje, Šiauliuose, Klaipėdoje bei nedidelių miestelių pakraščiu. Dėl didelės gyvenamųjų rajonų monotonijos ir supanašėjimo apie septintąjį dešimtmetį buvo nuspręsta rajonus pajavairinti pastatais akcentais. Kiekviename gyvenamajame rajone buvo nuspręsta kurti nedideles 5–8 namų grupes, kurioms skiriamas architektūrinis akcentas – silueto pajavairinimo vaidmuo (Dineika 1989: 20). Ryškiausi pavyzdžiai – pastatai skulptūros – matomi iš daugelio Vilniaus panoramų ir tapę savo rajonų atpažinimo ženklais.

Lazdynų simboliais yra tapę šešiolikos aukštų monolitinio gelžbetonio gyvenamieji namai, statyti 1978–1985 m. Pagrindiniai pastato elementai: cokolis – plėtėjantis, masyviai išaugęs iš žemės, prisitaikant prie sudėtingo Lazdynų reljefo; fasadai – plėtėjantys į apačią ir viršų, dinamiškas vaizdas formuojamas tūriniais balkonais, pabrėžiant juos ryškiai geltona spalva, langai išdėstyti pasikartojančia metrine eile, kurią nustato pastato tipologija – besikartojantis vertikaliai tas pats elementas – butas; stogas – lygus su masyviu antstatu – kubu, kuris kartu su balkonais formuoja skulptūrišką pastato siluetą. Įėjimo mazgas nusako simetrinę fasado kompoziciją, nors pati pastato kaip tūrio kompozicija – asimetrinė (4 pav., a).

Sovietmečiu buvę tikri Vilniaus vartai iš Rygos plento pusės (dabar Ukmergės plentas), Šeškinės rajone, buvo pradėti statyti nuo 1983 m. Šešiolikos ir trylikos aukštų namų grupė. Pagrindiniai pastato elementai: cokolis – neišraiškingas; dinamiškas fasadų vaizdas formuojamas tūriniais suapvalintais balkonais ir lenktomis tūrinėmis detalėmis, fasaduose naudojama degtosios plytos spalva ir betono tekstūra, formuota įspaudais; stogas – su plastiškai suapvalintu centriniu laiptinės ir liftų mazgu – antstatu. Įėjimo mazgas nusako asimetrinę tūrio kompoziciją (4 pav., b).

4 pav. a) 16 a. gyvenamasis namas Lazdynuose, Vilniuje, 1978–1985 m. Arch. Česlovas Mazūras; b) 16 a. gyvenamasis namas Šeškinėje, Vilniuje, nuo 1983 m. Arch. Bronius Krūminis ir Danas Ruseckas; c) 16 a. gyvenamasis namas Pašilaičiuose, Vilniuje. 1987 m. Arch. Ramūnas Beinortas (nuotraukos autorės, 2012)

Fig. 4. a) 16 st. apartment building in Lazdynai, Vilnius, 1978–1985. Arch. Ceslovas Mazuras; b) 16 st. apartment building in Seskine, Vilnius, from 1983. Arch. Bronius Kruminis and Danas Ruseckas; c) 16 st. apartment building in Pasilaiciai, Vilnius. 1987. Arch. Ramunas Beinortas

Kitas pavyzdys, simboliškų „raketos“ formų gyvenamieji šešiolikos aukštų pastatai, Pašilaičių rajone, statyti apie 1987 m. Pagrindiniai pastato elementai: cokolis – pirmasis aukštas padidintas, formuojamas kaip stabili kylančių fasadų bazė; fasadai – plėtėjantys į viršų dėl gėmių ir tūrinių balkonų, viršuje sujungiami arkos formos detalėmis; stogas – lygus su trikampio formos antstatu. Įėjimo mazgas nusako simetrinę fasadų kompozicijos organizaciją (4 pav., c).

Nagrinėjant XX a. 2-osios pusės aukštybinius gyvenamuosius pastatus per meninės formos prizmę, matyti, kaip iš esmės keičiasi pastato elementų formos, ypač jų proporcijos ir mastelis, kaip taikomos meninės raiškos priemonės. Svarbiausias elementas tampa viršutinė pastato dalis – „karūna“ ir balkonas, kuriais dažnai formuojamas dinamiškas tūrio vaizdas. Kaip ir XX a. pradžios architektūroje dažniau reiškiasi asimetrinė kompozicijos sandara.

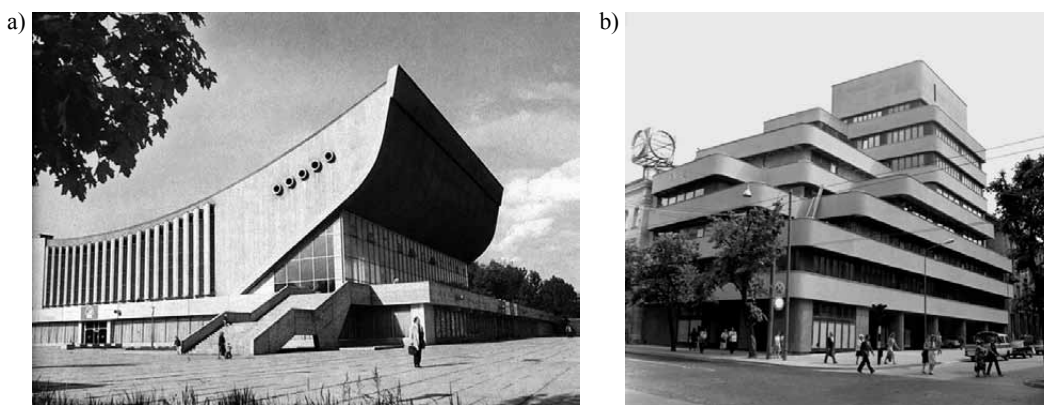
Meninės formos ir socialinių transformacijų ryšys

Modernios architektūros ir naujų meninių formų samprata neatsiejama nuo socialinių, politinių ir ekonominių pokyčių, vykusių XX a. Pasaulinių karų nualinti Europos miestai, vykstanti sparti urbanizacija sukėlė didelį gyvenamojo ploto trūkumą. Prasidėjus industriniam amžiui, rankų darbą keitė mašinos ir įrenginiai. Spartus technikos ir technologijų šuolis, padidėjusi mobilizacija keitė žmonių gyvenimo vietą ir būdą. Tūkstančiai žmonių iš kaimo teritorijų plūdo į miestus ir gamyklas, taip suformuodami vidurinę socialinę klasę (darbininkai). Tad vienas pagrindinių modernios architektūros uždavinių buvo aprūpinti žmogų nauju gyvenamuoju būstu ir tai iš principo keitė tradicinės pastatų hierarchijos principus (iki tol pagrindinės laikotarpio novacijos atspindėdavo bažnyčių ir rūmų pastatuose) (Norberg Schultz 2000: 9).

XX a. pradžioje architektūros teoretikai ir praktikai pabrėžė naujo stiliaus, naujos architektūros ir naujos visuomenės gimimą. Nauja visuomenė buvo suprantama kaip organiška visų klasių bendruomenė, kuri rinksis didelėse salėse (Forty 2012: 145) kaip socialiai lygi visuomenė (Berlage 1908). Didelę įtaką sprendžiant miestų augimo, socialines problemas ir modernios architektūros raidai turėjo XX a. fenomenas – 1928–1959 m. veikusi organizacija CIAM (Congres Internationaux d’Architecture Moderne), rengusi tarptautines šiuolaikinės architektūros konferencijas. Ketvirtąjį CIAM kongreso metu 1933 m. buvo paskelbta Atėnų chartija, kurioje buvo suformuluoti teiginiai, kaip geriau ir funkcionaliau kurti miestus. Miestas turi pirmiausia suteikti žmogui individualią laisvę ir kolektyvios, bendruomeninės veiklos galimybę. Pagrindiniai modernaus miesto elementai apibūdinami kaip šviesus gyvenamasis būstas, darbo vietų sukūrimas, sudarytos sąlygos leisti laisvalaikį (poilsis) ir visas sritis sujungti keliais, kuriais laisvai judėtų žmonės (Vanagas 2003: 101–102).

Lietuvoje, XX a. (ypač sovietmečiu) vykusios socialinės transformacijos, tokios kaip spartus miestų augimas ir vidurinės (darbininkų) klasės atsiradimas, lygios socialinės bendruomenės formavimas, kolektyvinio darbo ir poilsio organizavimas, paskatino naujų pastatų tipų atsiradimą ir meninių formų išraišką.

Aplink masinės gyvenamosios statybos namus išdygo dideli, horizontalūs prekybos centrai, išaugo daugiabučio namo „dėžutės“ populiarumas, kaip greitas ir pigus gyvenamosios aplinkos formavimas industriniu būdu (būstas), išraiškingų formų sanatorijų, viešbučių, sveikatingumo kompleksų, koncertų salių (laisvalaikis, poilsis), įvairių „rūmų“ ir institutų pastatai (darbas).

5 pav. a) Koncertų ir sporto rūmai Vilniuje, 1964–1971 m. Arch. Eduardas Chlomauskas, Jonas Kriukelis, Zigmantas Liandzbergis (J. Karpovičiaus nuotrauka, publikuota leidinyje „Vilnius“. Vilnius: Mintis, 1980. p. 85); b) Lietuvos kooperatyvų sąjungos rūmai Vilniuje, 1979 m. Arch. Justinas Šeibokas (A. Grinčelaičio nuotrauka, LCVA, 1986 m.)
Fig. 5. a) Palace of Concerts and Sports in Vilnius, 1964–1971. Arch. Eduardas Chlomauskas, Jonas Kriukelis, Zigmantas Liandzbergis; b) Administrative building in Vilnius, 1979. Arch. Justinas Seibokas

Vienas įspūdingiausių XX a. 2-osios pusės laisvalaikio statinių Lietuvoje yra Vilniaus Koncertų ir sporto rūmai (5 pav., a). Išraiškinga pastato bazė su masyviais laiptais, unikali vantinė stogo konstrukcija perauga į fasadus, jiems naudotos stiklo plokštumos kontrastuoja su masyvia betono kepure, dinamišką siluetą papildo vertikalūs langai, apvalios detalės.

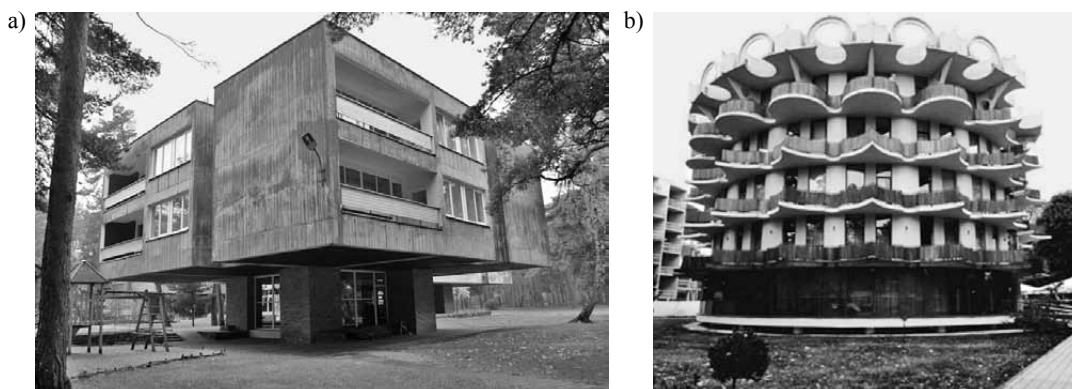
Kitas XX a. 2-osios pusės išskirtinių formų pavyzdys yra Lietuvos kooperatyvų sąjungos administracinis pastatas Vilniuje. Šis pastatas pasirinktas neatsitiktinai. Sporto rūmų tūryje dar pavyko išvėgti stogo – fasado – cokolio elementus, o analizuojant šio pastato formas, išnyksta visi pagrindiniai pastato elementai, susijungdami į vieną ekspresyviai banguojančią, plastišką formų skulptūrą (5 pav., b).

Savo meninių formų laisve pasižymi ir Lietuvos kurortų architektūra (Drėmaitė *et al.* 2012). Pasirinkti du skir-

tingi XX a. 2-osios pusės pavyzdžiai iliustruoja skirtingus meninės formos traktavimo būdus.

Pirmas – poilsio namai „Žilvinas“ Palangoje: smarkiai įgilintas pastato cokolis / bazė, sudaro pakibusių viršutinių tūrių įspūdį; pastato fasadai – grubaus betono; stogas lygus, išnykstantis (6 pav., a). Antrasis – sanatorijos „Sūrutis“ pastatas: įgilintas cokolis; fasadų dinamiką formuoja plastiškų, augalinių motyvų balkonų elementai; stogas lygus, išnykstantis. Ekspresyviai pastato išraiškai įtakos turėjo ir unikali pakeliamųjų monolitinių perdangų technologija (6 pav., b).

Apibendrinant Lietuvos modernios XX a. architektūros pavyzdžius, išryškėja įvairių meninių formų traktuotė. Jos gali asocijuotis ir su tarpukario architektūra, ir su aukštybiniu gyvenamuoju namu „bokštu“, ir su lenktu Sporto rūmų stogu bei plastiška kurortų architektūra.

6 pav. a) Poilsio namai „Žilvinas“ Palangoje, 1969 m. Arch. Algimantas Lėckas (nuotrauka autorės, 2012); b) Sanatorijos „Sūrutis“ II korpusas, Druskininkuose, 1982 m. Arch. Aušra ir Romualdas Šilinskai (A. Slapikaitės-Jurkonės nuotrauka, 2012)

Fig. 6. a) Guesthouse „Žilvinas“ in Palanga, 1969. Arch. Algimantas Lėckas;
b) Sanatorium „Sūrutis“ in Druskininkai. 1982. Arch. Austra and Romualdas Silinskai

Išvados

1. Nagrinėjant XX a. meninių formų sampratą, išryškėjo kelios tendencijos – 1-ojoje amžiaus pusėje pagrindinės modernios architektūros kryptys buvo funkcionalizmas (griežtos geometrinės formos) ir organiškos architektūros tendencija. 2-ojoje amžiaus pusėje išryškėja tendencija grįžti prie regionui būdingų formų paieškos, formos kaip ženklo, simbolio traktavimo.
2. Įvertinus modernios architektūros principus, tendencijas, XX a. iš esmės keičiasi ir meninės formos architektūroje. Keičiasi ne tik istorinių pastato elementų (stogo, fasado, cokolio) pagrindinės formos, jų proporcijos ir mastelis, bet ir meninės raiškos priemonės.
3. XX a. 1-osios pusės Lietuvos architektūroje šlaitinį stogą pamažu keičia lygus, pirmas aukštas dažnai tampa pereinama ar įgilinta pastato baze, ant kurios „stovi“ visas pastato tūris (fasadai). Sudėtingas angų ritmo ir metro eiles keičia supaprastintos horizontalių langų eilės. Pastato įėjimas dažnai formuojamas ne per centrą ir nusako asimetrinės kompozicijos organizavimą.
4. XX a. 2-osios pusės, Lietuvos architektūroje išraiškingomis meninėmis formomis pasižymi aukštybiniai gyvenamieji pastatai. Svarbiais pastato elementais tampa viršutinė pastato dalis – „karūna“ ir balkonas, kuriais dažnai formuojamas dinamiškas tūrio vaizdas. Kaip ir XX a. pradžios architektūroje dažniau taikoma asimetrinė kompozicijos organizacija.
5. Meninių formų laisve pasižymi ir Lietuvos kurortų bei kitų laisvalaikio ir darbui skirtų pastatų architektūra. Įvairiai varijuojama pastato elementų proporcijomis ir masteliu, pasitelkiamos skirtingos meninės raiškos priemonės.

Literatūra

- Berlage, H. 1908. Foundations and development of architecture, in *Architectural Theory. Volume II. An anthology from 1871–2005*. UK: Blackwell Publishing 2008, 119–120.
- Bružas, A. 2011. Šiuolaikinės architektūros orientyrai: ikoniški pastatai hierarchinės klasifikacijos sistemoje, iš *K. Šešelgio skaitymai – 2011*, 109–114.
- Cohen, J. L.; Moeller, M. L. 2006. *Liquid stone. New architecture in concrete*. Switzerland: Birkhouser. 248 p.
- Collins, P. 2004. *Concrete: the vision of new architecture*. London: McGill – Queen's University Press. 364 p.
- Dineika, A. 1989. *Architektūrinių formų sistema monolitinių visuomeninių pastatų statybai. Pagrindinių architektūrinio projektavimo parametru išryškkinimas*. Mokslinio tyrimo ataskaita, VISI.
- Drėmaitė, M.; Petrušis, V.; Tutlytė, J. 2012. *Architektūra Sovietinėje Lietuvoje*. Vilnius: VDA leidykla. 412 p.

- Forty, A. 2012. *Concrete and culture: a material history*. London: Reaction Books LTD. 335 p.
- Frampton, K. 2007. *Modern architecture: a critical history*. London: Thames & Hudson. 424 p.
- Giedon, S. 1941. *Space, time and architecture*. 5th ed. 2003. Cambridge: Harvard University Press. 960 p.
- Jencks, Ch. 1977. *The language of post-modern architecture*. 5th ed. 1987. London: Academy Editions. 152 p.
- Le Corbusier; Jeanneret, P. 1927. Five points for a new architecture, in *Architectural Theory. Volume II. An anthology from 1871–2005*. UK: Blackwell Publishing, 2008, 218–220.
- Mačiulis, M. A. 2013. *Šiuolaikinės Lietuvos architektūros meninės raiškos tendencijos: daktaro disertacija*. Vilnius: Technika. 197 p.
- Norberg-Schulz, Ch. 2000. *Principles of modern architecture*. London: Papadakis Publisher. 136 p.
- Stasiulis, E. 2010. *Forma architektūroje*. Vilnius: VDA leidykla. 216 p.
- Sullivan, L. 1896. The tall building artistically considered, in *Architectural Theory. Volume II. An anthology from 1871–2005*. UK: Blackwell Publishing, 2008, 126–127.
- Tits, A. A.; Vorobyeva, Ye. V. 1986. *Plasticheskuy yazyk arkhitektury*. Moskva: Stroyizdat. 310 p.
- Vanagas, J. 2003. *Miesto teorija*. Vilnius: VDA. 247 p.
- Venturi, R. 1977. *Learning from Las Vegas: the forgotten symbolism of architectural form*. Cambridge, London: The MIT Press. 193 p.
- Wagner, O. 1896. Modern architecture, in *Architectural Theory. Volume II. An anthology from 1871–2005*. UK: Blackwell Publishing 2008, 93–95.
- Zevi, B. 1948. Architecture as space, in *Architectural Theory. Volume II. An anthology from 1871–2005*. UK: Blackwell Publishing 2008, 299–300.

CONCEPTION OF ARTISTIC FORMS IN THE 20th CENTURY BASED ON AN EXAMPLE OF LITHUANIAN ARCHITECTURE

A. Černauskienė

Abstract

The article analyses conception of artistic forms in the 20th century. Artistic forms are closely connected to tendencies of modern architecture, social transformations and appearance of new materials and technologies. The analysis of artistic forms is based on an example of the 20th century Lithuanian architecture, which reveals the changes of basic forms, proportions, scale and artistic expression of main elements of a building.

Keywords: modern architecture, artistic form, building elements, artistic expression.